

κόσμου θρησκείαν, ή ἐπὶ τῷ μεγάλῳ τούτῳ καὶ εὐεργετικῷ ἀποτέλεσματι εὐγνωμοσύνη τῆς ἀνθρωπότητος ὀφείλεται τῷ Σωκράτει.

Χαρακτήρ τῆς τοῦ Σωκράτους φιλοσοφίας.

Οἱ ιδιάζων χαρακτήρες τῆς τοῦ Σωκράτους φιλοσοφίας ἔστιν δτι ἡ φιλοσοφικὴ προσοχὴ στρέφεται ἀπὸ τοῦ ἔξωτερικοῦ κόσμου εἰς τὸν ἀνθρωπὸν καὶ τὸ ἥθικὸν αὐτοῦ ἔργον. Ἐπειδὴ ὁ ἀνθρωπὸς ὀφείλει γοῦ πνοικήγαται ὡς ἀληθίες καὶ ὑποχρεωτικὸν ἔκεινο μόνον, περὶ οὗ ἐπειπεῖν ἔσυτόν, δτι ἔστιν ἀληθίες, διὸ τοῦτο ὁ Σωκράτης βούτιζεται εἰς ἔσυτόν. Πινώσκει δτι ἡ ἀληθίεια δὲν ὑπάρχει τι δεδομένον, ἀλλ' εὑρίσκεται δι' ίδιας δικυρήσεως μόνου ἀποκτεῖ λοιπόν, ἵνα πᾶσας δύξει, έσουν δικδεδομένη καὶ παλαιὸς καὶ ἀν ὑπάρχῃ, βασανισθῇ ἐκ νέου· φρονεῖ δτι οὐχὶ εἰς αὐθεντίας, ἀλλ' εἰς τὸν λόγον ὑφείλει τις νὰ πιστεύῃ, πολὺ δριώς ἀπέχει γὰρ δοξάσῃ τούτου ἔνεκκ μετὰ τοῦ Πρωταγόρου, δτι «μέτρον πάντων ἀνθρώπως», η νὰ θεωρήσῃ κριτήριον τῆς ἀληθίειας τὴν ὑποκειμενικὴν πεποίθησιν καὶ τὴν πρακτικὴν ὄνταγκην, ὡς ἐποίησαν μετὰ ταῦτα οἱ Στωικοὶ καὶ οἱ Ἐπικούρειοι, η ν' ἀνασλύσῃ τὴν ἀληθίειαν εἰς τὴν πιθανότητα, ὡς οἱ Σκεπτικοί, ἀλλὰς θεωρεῖ τὴν γνῶσιν ὡς σκοπὸν ἔσυτῆς, καὶ ἔστι πεπεισμένος δτι ἀληθής γνῶσις προσγίνεται μόνον διὸ λογικῆς τῶν προσγράτων ἔξετάσεως. Ο Σωκράτης ὡς κύριον τῆς φιλοσοφίας ὑποκείμενον ὑπολαμβάνει τὸν ἀνθρωπὸν, ἀλλ' ἀντὶ νὰ θέσῃ νόμον τὴν αὐθικιστίαν τοῦ καθολικούτατον ἀνθρώπου, ὡς ἐπραξάν οἱ Σοφιστοί, ὑποτάσσει αὐτὴν εἰς τὸν ἐν τῇ φύσει τῶν πραγμάτων καὶ τῶν ἥθεων σχέσεων καίμενον νόμον. Άντι γὰρ ἐπιδιώξῃ ὡς ὅψιστον σκοπὸν τὴν αὐτάρκειαν, ὡς οἱ μετὰ ταῦτα φιλόσοφοι, ἀντέχεται τῆς ἥθικῆς θεωρίας τῶν ἀρχαίων, ητις δὲν δύναται νὰ νοήσῃ τὸν ἀνθρωπὸν ἀκτέος τῆς κοινωνίας καὶ διὸ τοῦτο προσεχέστατον αὐτοῦ καθήκον γίνεται τὴν ὑπέρ τῆς πολιτείας δρᾶσιν καὶ ὡς φυσικὸν τῆς διαγωτίου τὴν ὑπέρ τῆς πολιτείας δρᾶσιν καὶ ὡς φυσικὸν τῆς διαγωτίου τῆς αὐτοῦ κακόνα τὸν νόμον τῆς πολιτείας⁽¹⁾. Ξένος καὶ ἀλλότριος τοῦ Σωκράτους εἰσὶν η τε ἀπόθεια καὶ ὁ κοσμοπολιτισμὸς τῆς Στοᾶς καὶ τῶν συγχρόνων αὐτῇ Σχολῶν.

(1) Εενοφ. Ἀπομν. II, 1. 13 κ. ἐφ. I, 6, 15. IV, 4, 12 κ. ἐφ. 3, 15 κ. ἐφ. II λάτ. Κρίτ. 53 Λ κ. ἐφ. Ἀπολ. 30 Δ κ. ἐφ.

Μόνον ή γνῶσις τῆς ἐννοίας ὑπάρχει ἀληθής γνῶσις. Λέτι έστιν
ή τοῦ Σωκράτους ὅργη. Περιτέρω δὲ εἰς τὸν ὄφειρόν, έτι μόνον
τὸ εἶναι τῆς ἐννοίας ἔστι τὸ ἀληθής ὅν, δὲν πρωτηγόνον, ὡς οὐδὲ
εἰς τὴν συστηματικὴν ἔκθεσιν τῶν καθ' ἔκπτες ἀληθῶν ἐννοιῶν. 'Η
γνῶσις ἐμφανίζεται ἐντῷ κατ' ὅργης ὡς κίτην, ὡς πρόβλημα
ὅπερ τοῦ ἀνθρώπου λύτεον, ἡ φιλοσοφία ἔστι κατὰ πρῶτον φιλοσο-
φικὴ ὁρεῖσις κατὰ φιλοσοφικὴ μέθοδος, κατ' ὅργης ἔργον, οὕπο
ιτῆσις τῆς ἀληθείας. 'Αλλὰ τὸ κατὰ ἀληθής καὶ ἀγνῶν πρέ-
πει κατὰ τὸν Σωκράτην νὰ γνωσθῇ καὶ περισσότερο. '(1) ἀνθρώπος
ὑφείλει νὰ μορφωθῇ ἐπιστημονικός καὶ φιλοσοφός, τὸ δὲ πρᾶξη τοῦτο ὅρ-
γανόν ἔστι μόνη ἡ γνῶσις τῆς ἀληθείας.

'Ἐπειδὴ δὲ ὁ Σωκράτης κατὰ πρῶτον λύγων τὴν μέρησιν τοῦ
ἀνθρώπου καὶ οὐχὶ τὴν ἔκθεσιν συστήτεται ἐπιδιόνει, διὸ τοῦτο
ὁ καθοριστικὸς τῆς ἀδυοῦ, ἦτις πρὸς τὴν ἀληθείαν ἀγει, ἡ φιλοσοφικὴ
μέθοδος, φκίνεται αὐτῷ τὸ κυριότετον· ἡ δὲ διδακτικὴ αὐτοῦ φκί-
νεται ὡς πρὸς μὲν τὴν ἔκτειν περιηγήσιν τὰ δέρματα καὶ τὸν ἀνθρώπον μό-
νοις τοῖς ἀμεσον ῥυπὸν πρὸς τὸν ἀνθρώπουν βίου ἔγραψε Ζενόβριον,
ὡς πρὸς δὲ τὸ ποτελέοντα Ιστορίαν ἐν τῇ πεθούσῃ καὶ τυπεῖ
μόνον ἀποιτήσει, έτι πάσι πρᾶξι; ὑφείλει νὰ παγιδῇ ἐκ λογικῆς
γνώσεως, δὲν ἀναπτύσσει δέρματα συστηματικά τὰς ὑθικὰς ἐνεργείας
ἔκπτες οὐδὲ ἐμπεδοῖ αὐτὰς ἐπαρκῶς.

Μέθοδος φιλοσοφικῆς.

'Ως γενικὴ ἀποίτησις ἐμφανίζεται, έτι πάντα ἐπὶ τὴν ἐννοιαν αὐτοῦ
ὑφείλει νὰ ἀνάγηται· πῶς δὲ γίνεται ἡ ἀναγωγὴ κύρτη δὲν ἀνέπτυ-
ξεν ὁ Σωκράτης εἰς διδακτικὸν σύστημα, ἀλλ' εὑρίσκεται αὐτὴν
παρ' αὐτῷ ἐν πρακτικῇ ἐφορμογῇ ὡς πρωταποική αὐτοῦ δεξιότητα.

Περιέχει δ' αὐτη τρία τινά, τὸ γρῦπτη ουσιών, τὴν αὐτογνωσίαν,
τὸν διάλογον καὶ τὴν ἐπαιγνογήν. '(1) Σωκράτης ἔξετεῖ, θν πᾶσα
δοκοῦσα γνῶσις συμφωνῇ πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς γνώσεως ἢ μὴ συμ-
φωνῇ. Οὐδὲν ἀλλο δικτυροφότερον, λέγει, οὐδὲν ἀλλο καίτη μελ-
λον ἐμποδὼν πρὸς τὴν ἀληθῆ σοφίαν ἢ θν νομίζῃ τις έτι γνώσκει
ὅτι δὲν γνώσκει. Τὴν μανίσιν ἔλεγεν ἐναντίου τῇ σοφίᾳ, τὴν ἀνε-
πιστημοσύνην δ' δρως δὲν ἐνόμιζε μανίσιν, τὸ δ' ἀγνοεῖν ἐκπτὸν καὶ

δι μὴ οὐδὲ διεξάχει τε καὶ οἴσθαι γυνώσκειν ἐγγυτάτῳ μανίᾳς ἔλογίζετο εἰναι—ἀπορείδιος ἀμαθήσις ἔστιν οὐ τοῦ οἴσθαι εἰδέναι ἢ τις οὐκ οἴδεν.

Οὐδὲν δὲ ἀναγκαιότερὸν ἔλογίζετο οὐ τὸ ἔξετάχειν ἑκυτὸν καὶ τοὺς ἄλλους· οὐ ἀνεξέταστος βίαστον βιωτὸς ἀνθρώπῳ, ἔλεγεν. 'Ἐξετάχων δέ τις εύρισκει οὐτι ἀδηθός γινώσκει καὶ οὐτι ἀπλῶς νομίζει διτι γινώσκειν. Πρακτικὸς δέ οὐδὲν μᾶλλον ἀπαραιτητὸν οὐ τὸ εἰδέναι ἑκυτούς καὶ τὰ ἑκυταῖς ἐπιτήδειαν καὶ τὸ διαγινώσκειν οὐ τε δυνάμεις καὶ οὐ μῆ. 'Αλλ.' ἐπειδὴ κατὰ τὴν αὐτοεξέτασιν ταύτην δειχνεῖται οὖτις ἀληθής γνῶσις τοῦ φιλοσόφου δὲν ὀντιστούχει πρὸς τὴν περὶ αὐτῆς ιδέαν κατοῦ, ἐπειδὴ οἱ πόρισματα ή συναλογίησις, διτι οὐδὲν γινώσκει, ἕπερ οἱ Σωκράτες οἱς τὴν οὐφίστην καὶ μόνην αὐτοῦ σοφίαν διακηρύσσει· οὐ θέλει γάρ οὐτε μέγκι οὐτε μικρὸν σύνοιδες ἐμαυτῷ συρθεῖ ἀντα. Διὸ τοῦτο δὲν ἥθελε νὰ η διδάσκαλος τῶν φίλων αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶνη μετ' αὐτῶν νὰ παέπειπται καὶ συζητῇ καὶ μανθάνῃ. 'Η ἐπίγνωσις αὗτη τῆς ἀγνοίας αὐτοῦ ἐστιν οὐδὲ τὸ τέρμα τῆς ἐρεύνης ἀλλ' η ἀφετητίς αὐτῆς. Οἱ Σωρισταὶ τὴν σύγνοιαν κατέστησαν ἀρχὴν αὐτῶν καὶ τὴν ἀμφιβολίαν περὶ πάσης ἀληθείας ὑπελάμβανον οὐφίστην σοφίαν. '(1) Σωκράτης τούναντίον ὀντέγεται ἀπρές τῆς γνώσεως καὶ τῆς πίστεως εἰς τὸ δινοκτίνος αὐτῆς καὶ λογίζεται ἐπομένως τὴν ἀγνοίαν οἱς τὴν μέγιστον κακὸν.

Διάλογοι. 'Η ἀγνοία οὖσα τὸ μέγιστον κακὸν ἀνάγκη ν' ἀρθῃ. 'Η συναίσθησις τῆς ἀμφιβολίας ἀγει πρὸς τὴν ζήτησιν τῆς ἀληθοῦς γνώσεως. 'Ἐπειδὴ δὲ σισθάνεται οἱ Σωκράτες τὴν ἀγνοιῶν αὐτοῦ, ἐπειδὴ δὲν εύρισκει ἐν ἑκυτῷ πραγματωρένην τὴν ιδέαν τῆς γνώσεως, στρέφεται πρὸς τοὺς ἄλλους, ἵνα τὴν γνῶσιν, οὓς αὐτὸς στερεῖται, παρέχεταις εἶναι. Ήγεινον η ἀνάγκη τοῦ καὶνη βουλεύεσθαι, τοῦ διαλογικῆς φιλοσοφεῖν. '(1) διάλογος ἐστι τῷ Σωκράτει τὸ ἐπιτηδειότατον ὅργανον, δι· οὐ παιδικωγικῶς καὶ μορφωτικῶς ἐπενεργεῖ ἐπὶ τοὺς ἀνθρώπους, προάγει αὐτοὺς εἰς διανόησιν περὶ ἑκυτῶν, λύει τὰς ἀμφιβολίας, διεγέρει καὶ διευθύνει τὴν νόησιν καὶ ζωογονεῖ ἐν αὐτοῖς τὸ συνκίσθηκε τῶν θηλεῶν ἀτελεῖδην καὶ καθηκόντων. 'Ο διάλογος ἐστι προπέται οἷος ἀπαραιτητὸς πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν ἐννοιῶν αὐτοῦ καὶ γαραγγητής τοις ἀκριβέστερον ἐν μὲν τῇ 'Ἀπολογίᾳ τοῦ Ηλάστερος οἱς ἔξετησις τῶν ἀνθρώπων, ἐν δὲ τῷ Θεατήτῳ οἱς

μακιευτική· ὁ Σωκράτης δῆλος δὴ παρέχει ὀφειρμένην τοῦ; ἄλλοις διὸ τῶν ἐρωτημάτων αὐτοῦ, ἵνα ἔξαπλώσωσι πρὸ αὐτοῦ τὴν συνείδησιν αὐτῶν, ἐξετάζει τὴν γνῶμην αὐτῶν, τοὺς λόγους τῶν δοξασιῶν καὶ τῶν πράξεων αὐτῶν καὶ ζητεῖ μότο δι' ἀναλύσεως τῶν δοξασιῶν αὐτῶν νὰ ἔξαγαγρήσῃν κρυπτομένην καὶ αὐτοῖς μὴ οὖσην συνειδητὴν ἔννοιαν.

Σωκράτης ή εἰρωνεία. Ήπειδὴ δὲ ὁ Σωκράτης ἐρωτῶν ζητεῖ καὶ εὑρη παρὸ τοῖς δῆλοις, ἢν αὐτὸς γνῶσιν στερεῖται, οἷον ἐρωτήσεις αὐτοῦ παρίστανται ὡς ἔκφρασις, ἐπιθυμίας, νὰ διδηχθῇ παρ' αὐτῶν. Ήπειδὴ δὲ οὗτοι τοικύτην γνῶσιν οὐ μόνον δὲν κέκτηνται, ἀλλὰ καὶ η ἔννοια αὐτῆς ἀγνωστης αὐτοῖς τυγχάνει, οἷον ἐρωτήσεις ἐκεῖνοι φέρουσιν εἰς φῶς τὴν ἀγνωστην αὐτῶν καὶ διαρύπαντας τοῦ Σωκράτους λαμβάνει οὕτω τὴν χρονονέφρη τῆς εἰρωνείας. Φαίνεται δὲ τούτου ἕνεκεν ὑπεράπονται ἀγνοεῖν καὶ ζητεῖ διδασκαλίαν, ἵνα τὴν ὀλμόθειν ἐκείνον ἀπιδείξῃ. Κατ' ἀληθείαν ὅμως ἄλλως ἔχει τὸ πρᾶγμα. Τῆς εἰρωνείας τοῦ Σωκράτους η ἀληθής ἔννοια ἔγκειται ἐν τούτῳ, δητοικηνόμενη μὲν δὲτο δὲν ἔχει, ιδίον θετικὴν γνῶσιν ὑπὸ δὲ τῆς ὀλόγηκης πρὸς γνῶσιν ἐλαυνόμενος τρέπεται πρὸς ἄλλους, ἵνα παρὸ τούτου ράθηται καὶ αὐτοὶ γνῶσκουσιν· ἀλλ' ἐν τῇ προσπαθείᾳ αὐτοῦ πρὸς ἐκπορευόμενην γνῶσεως διαφέρει καὶ ἐκείνον η ὑποτιθεμένη γνῶσις κατὰ τὴν διαλεκτικὴν ἀνάλυσιν τῶν δοξῶν αὐτῶν. Η εἰρωνεία αὕτη ἐστιν ἐπομένως καθίσλου μὲν τὸ διαλεκτικὸν η κριτικὸν μέρος τῆς Σωκρατικῆς μεθόδου, ητις ὅμως ἐνταῦθικ ἕνεκεν τῆς προσπαθεμένης ἀγνοίας τοῦ διαλεγομένου λαμβάνει τὴν ιδιότητα μορφήν.

'Αφ' οὖ παρ' οὐδενὶ τῶν ἄλλων εὑρίσκει τὴν ἀληθήν γνῶσιν, ὥφειλεν αὐτὸς νὰ ἔξευρῃ αὐτήν. Πήντετέν προκύπτει ὡς τρίτον τῆς φιλοσοφικῆς αὐτοῦ ἐνεργείας η ἀπόπειρος, ηπος παραγόγη αὐτὸς τὴν ἀληθήν γνῶσιν. Τοικύτην δ' ὑπελάμβανεν ο Σωκράτης τὴν ἐκ τῆς ἔννοίας τοῦ πρᾶγματος ἐκπηγάδωνταν. Τὸ σπουδαίωταν ἐπομένως ἐνταῦθιστερούντων δὲ τῶν ἔννοιῶν σχηματισμίας, η ἀπαγωγή.

Σωκράτης ἐπαγωγή. Βού παντὸς προκειμένου ζητήματος ὁ Σωκράτης ἐζήτει γενικωτέρου τοντὸ ἔννοιαν, ἀναφερομένην εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ συγκριμένου πρᾶγματος καὶ τοιπεριλαρβάνουσαν τὰς μερικωτέρες τοῦ πρᾶγματος ἔννοιας. 'Τούτοις δ' ἔπειτα

εἰς αὐτὴν τὰς μερικωτέρας συνῆγε περὶ τοῦ προκειμένου ἀσφαλῆ συμπεράσματα. Διὸ λέγεται ὅτι ὁ Σωκράτης «ἐπὶ τῇν ὑπόθεσιν ἐπανῆγε πάντα τὸν λόγον».

Τῆς ἐπαγγωγῆς τούτης τὴν ἀφετηρίου ἀπετέλουν αἱ συνηθέσταται δύξαι. Ο Σωκράτης ἀφορμάται ἀπὸ παραδειγμάτων τοῦ καθ' ἥμερον βίου, ἀπὸ γνωστῶν καὶ πανθομολογουμένων ἀρχῶν, ἐν πινεῖ ἀριστητούμενῷ σημείῳ τῆς συζήτεως ἐπανέργεται εἰς τοιαντας κοινάς ἐντάσσεις καὶ ἐλπίζει ὅτι δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου θά κατορθώσῃ γενικὴν τινα συνεννόησιν⁽¹⁾. Λαφ οὖ δῆλος δὴ κατέστη ἀκριβολος ἢ ἐπιστήμη, οὐδὲν οὐλος ὑπελείπετο. Η τὸ ἀρξασμον πάλιν ἀπ' ἀρχῆς, ητοι ἀπὸ τῶν ἀπλουστάτων ἐμπειριῶν.

Η ἐπαγγὴ αὕτη δὲν ἐγείρει τὴν ἀπαίτησιν, ὅπως αἱ ἔννοιαι συγκριτίζονται ἐκ παρατηρήσεως τελείας καὶ μετὰ κριτικῆς αὔστηρότητος διευκρινισμένης. Η ἀπαίτησις αὕτη ἐγείρεται βραδύτερον τὸ μὲν ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους, τὸ δὲ ὑπὸ τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης.

Ο Σωκράτης περιορίζεται εἰς προϋποθέσεις, ἃς αὗτῷ αἱ περιστάσεις καὶ η ἴδια στενὴ ἐμπειρία παρέχει, ἀναγκάζεται δὲ ν' ἀναφέρηται εἰς μεμονιμένους δύξας καὶ δριλογίας καὶ νὸς προχωρῆσαι πάντοτε τοποθέτου, διον δύνανται ν' ἀκολουθήσωσιν αὕτη οἱ σύνδιαλεγόμενοι. Στηρίζεται ἡρας ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐπὶ μεμονωμένων παραδειγμάτων μᾶλλον ἢ ἐπὶ ἀκριβεστάτων τῆς πείρας ἀποδείξεων. Τοῦτο τὸ μειονέκτημα τῶν βάσεων αὐτοῦ προσπάθει νὸς διορθώσῃ

(1) Πρόθλ. τὰ ἐν τῷ Συμποσίῳ τοῦ Ιλλάτουνος ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου λεγόμενα. (221 16). Καὶ ὁ Καλλικλῆς ἐν τῷ Γοργίᾳ 490 C κ. ἐφ. λέγει πρὸς τὸν Σωκράτην «περὶ σιτία λέγεις καὶ ποτά καὶ ιατρούς καὶ φλυαρίας... ἀτεγγάνεις γε ἀεὶ σκυτέας τε καὶ γυναφίας καὶ μαγείρους λέγων καὶ ιατρούς οὐδὲν παύει, ὡς περὶ τούτων ἡμῖν ὄντα τὸν λόγον». Ε εν ο φ. Ἀπομν. IV, 6, 15. «Οπότε δὲ αὕτους τι τῷ λόγῳ διεξίμ, διὰ τῶν μᾶλιστα δυολογουμένων ἐπορεύετο, νομίζων ταύτην τὴν ἀσφάλειαν εἶναι λόγου». Τῆς μεθόδου ταύτης παραδείγματα πινταχοῦ τῶν Ἀπομνημονευμάτων ὑπάρχουσι. Καὶ ἐν ταύτης παραδείγματα πινταχοῦ τῶν Ἀπομνημονευμάτων ὑπάρχουσι. Καὶ ἐν Ε εν ο φ. Οἰκον. 19, 15. «Η ἐρώτησις διδοκοκαλία ἐστίν... ἀγων γάρ με δι' ὃν ἐγὼ ἐπίσταμαι, δροια τούτοις ἐπιδεικνύς οὐκ ἐνόμιζον ἐπίστασθαι, ἀναπείθεις, οἷμαι, ὡς καὶ ταῦτα ἐπίσταμαι». Εν ΙΙ λ ᾧ τ. Γοργίᾳ 497 C ποιεῖται λόγον ὁ Σωκράτης περὶ τῆς ἀρχῆς, ὅτι ἀπὸ τῶν σμικρῶν ὀφείλει νὰ χωρῇ τις πρὸς κατανόησιν τῶν μεγάλων.

ο Σωκράτης παρατιθέμενος ἀντιθέτους; γνώμης, ἵνα αὕτω τὰς διαφοράς, ἐμπειρίας δι' ἀλλήλων διαρρίσῃ καὶ συμπληρώσῃ.

Πρόκειται π. χ. περὶ τῆς ἔννοίας τοῦ λόδων. "Ἄδικός էστι, λέγει ὁ Εὔθυδηρος, μέρευδόμενος, ἀπατῶν, κλέπτων κ.τ.λ." Άλλα πρὸς τοὺς πολεμίους, ἀντιτάσσει πρὸς ταῦτα ὁ Σωκράτης, ὡρεῖται τις καὶ νὴ ψεύδεται καὶ γέπονται καὶ νὴ κλέπτῃ. "Η ἔννοια τοῦ ἀδίκου δὲν ὠρεῖται ἀρχαὶ καλαῖς καὶ ἀνάγκη νὴ ὥρισθῇ ἀκριβέστερον. Διὸ ἐπιδιορθῶν ἔσυτόν οὐ Εὔθυδηρος λέγει· ἀδικός էπει τὸ τοῖς φίλοις ἐκεῖνα ποιῶν. Άλλα καὶ τοῦτο, ἀντιτάσσει πάλιν ὁ Σωκράτης, δίνοται νὴ πράξῃ τις ἐν τοι περιπτώσειν· ὁ στρατηγὸς π. χ. δὲν θεωρεῖται ἀδικῶν, οὐδὲ ψεύδοντας παρεκθύρρυντας τοὺς ἔκυρους στρατιώτας· οὐδὲ ὁ γυνεύς, οὐδὲ δι' ἀπότην προσενέγκη τῷ τέκνῳ κύριον φέρεινται· οὐδὲ ὁ φίλος, ἢν ἀφέλη τὸν φίλον τὴν ὅπλην, δι' οὗ μέλλει νὴ ἀποκτείνη ἔσυτόν. Οφείλομεν ἄρχοντες ἀκριβέστερον νὴ ὥρισμαν τὴν ἔννοιαν: «Ἄδικός էστιν ὁ τοὺς φίλους αἴτοις ἔκπατῶν, κλέπτων αλλα, ἵνα πάτοντας βλαίψῃ» (¹).

"Η πρόκειται νὴ εὑρεῖθαι ἡ ἔννοια τοῦ ὅργωντος. Βικτολεῖς καὶ "Ἄρχοντας ὑποληφθάνουσι κανοῦς οἱ ἀνθρώποι τοὺς ἔγωντες τὴν δύναμιν τοῦ προστάττειν. Άλλα τὴν δύναμιν τούτην ἐπεδείκνυεν ὁ Σωκράτης ὅτι ἔχει ἐν μὲν νῷ ὁ νούκληρος, ἐν δὲ γεωργίᾳ ὁ γεωπόνος, ἐν δὲ νόσῳ ὁ ἰατρός, ἐν δὲ σιωπασίᾳ ὁ γηγενεστής καὶ παθόλου ἐν παντὶ μόνος ὁ τοῦ πράγματος γνώστης. "Ἄργων էστιν ἄρχομένος ἐκεῖνος, նετις πέντηται τὴν ἀναγγείλην πόνη τὴν ὅργεων γνῶσιν.

(¹) Εα νο φ. 'Απ. IV, 2, 11 κ. ἐφ. Τὸν II λ. ἡ τ. Ποργίχ 460—συμπαραίνει ἐπαγγειακῶς ὡδε· ὁ τὰ τεκτονικὰ μερισθηκός τεκτονικός, ὁ τὰ μονοικὰ μερισθηκός μονοικός, ὁ τὰ ἱατρικὰ ἱατρικός, ὁ μερισθηκός ἄρχο ἔσυτα τοιούτος ἔστιν οἶον ἔκαστον ἡ ἐπιστήμη ἀπεργάζεται. Καὶ ἐν Εα νο φ. ον τος 'Απομνημονεύμασι (III, 3, 9) ποιεῖται τένδε τὴν ἐπαγγειακήν· «'Ικαῖνο μὲν δίπου οἰσθι, ὅτι ἐν παντὶ πράγματι οἱ ἀνθρώποι τούτοις μάλιστα ἐθέλουσι πειθεσθαι, οὓς ἂν ἡγάνται βελτίστους εἶναι· καὶ γάρ ἐν νόσῳ ὃν ἂν ἡγάνται ιατρικώτατον εἶναι, τούτῳ μάλιστα πειθενται, καὶ ἐν πλοΐῳ οἱ πλέοντες ὃν ἂν κυβερνητικώτατον, καὶ ἐν γεωργίᾳ ὃν ἂν γεωργικώτατον—οὐκοῦν εἶναι, καὶ ἐν ἴππικῃ ὃς ἂν μάλιστα εἰδοῖς φάνηται ἡ δεῖ ποιεῖν, τούτῳ μάλιστα ἐθέλαιν τοὺς ἄλλους πειθεσθαιν.

"Η πρόκειται νὰ ὅρισθῃ ποῦ ἔγκειται τοῦ κακοῦ θώρακος ἢ ποιότης. 'Ο θωρακοποιὸς Πιστίκς λέγει ὅτι ποιεῖ τοὺς θώρακας εὐρυθμοτέρους. 'Αλλ' ἀν ὁ μέλλων νὰ φέρῃ τὸν θώρακα ἔχῃ σῶμα ἄρρυθμον; Τότε βεβαίως, ἀποκρίνεται ὁ θωρακοποιὸς, διφεύλει ὁ θώρακς νὰ ὀρμάττῃ πόδας τὸ ἀρρυθμὸν σῶμα, διότι ὁ ὀρμάττων ἐστὶν εὔρυθμος. 'Αλλὰ τῷ σώματος μὴ μένοντος δὲ τοῦ αὐτοῦ ἀλλὰ τοτὲ μὲν κυρτούμενου, τοτὲ δὲ ὀρθούμενου, πῶς δύνανται νὰ ὀρμάττωσιν οἱ θώρακες ἀκριβεῖς ὄντες, ἀφ' οὗ θὰ λυπῶσιν ἐν τῇ κινήσει; 'Αρμάττουντες ἀρά εἰσιν οἱ θώρακες οὐχὶ δταν ὥσιν ἀκριβεῖς, ἀλλ' δταν μὴ λυπῶσιν ἐν τῇ χρήσει ('Απομν. III, 10, 9).

Καθ' ὅμοιον τρόπον ἀνελύει πάντοτε. ὁ Σωκράτης τὰς δόξας τοῦ συνδιαλεγομένου. 'Αναμιμνήσκει τὰς διαφόρους τοῦ ζητήματος ὄψεις, δεικνύει τὴν ἀντίφασιν, ἐν ᾧ εὑρίσκεται ἡ δόξα πρὸς ἑσυτὴν ἢ πρὸς ἄλλας δόξας, καὶ διεξασίας ἐκ μονομεροῦς ἐμπειρίας προερχομένας προσπαθεῖ νὰ διορθώσῃ καὶ συμπληρώσῃ δι' ἐμπειρίας ἄλλου εἴδους καὶ νὰ ὅρισῃ αὐτὰς ἀκριβέστερον. Διὸ τῆς μεθόδου ταύτης δηλοῦται τὶ ἀνήκει εἰς τὴν οὐσίαν ἐκάστου πράγματος καὶ τὶ δὲν ἀνήκει· ἐκ τῶν δοξῶν ἀναπτύσσονται αἱ ἔγγοναι.

Καὶ πρὸς τὴν ἀπόδειξιν ὁ ὅρισμὸς τῆς ἐννοίας ἐστὶ τὸ κύριον. "Ινας ἔξετάσῃ τὴν ὀρθότητα κρίσεώς τινος ἢ τὸ ἀναγκαῖον πρόξειώς τινος, ἀναφέρεται ὁ Σωκράτης εἰς τὴν ἔγγοναν τοῦ πράγματος ('Απομ. IV, 6. 13), περὶ οὗ πρόκειται, καὶ ἀποδεικνύει τὸ ἐκ τούτου περὶ τοῦ προκειμένου ἐπετοι. Π. χ. ἵν' ἀποδείξῃ τῷ μὲν Λαζαπροκλεῖ τὴν πρὸς τὴν μητέρα Ξενθίππην ἀνάρμοστον διαγωγὴν αὐτοῦ, πρῶτον ἀναγκάζει αὐτὸν νὰ δώσῃ τὸν ὅρισμὸν τοῦ ἀχαρίστου ('Απομ. II, 2), εἶτα δὲ δεικνύει ὅτι ἡ διαγωγὴ αὐτοῦ εἰς τὴν ἔγγοναν ταύτην ἀνάγεται. "Ινας ἵππάρχῳ τινὶ διασαφηνίσῃ τὰ καθήκοντα αὐτοῦ, ἀρχεται ἀπὸ τοῦ ὅρισμοῦ τοῦ ἵππαρχικοῦ ἔργου καὶ ἀπαριθμεῖ εὐθὺς τὰ μέρη αὐτοῦ κατὰ σειρὰν ('Απομ. III, 3, 2). "Ιν' ἀποδείξῃ τὴν ὅπαρξιν τῶν θεῶν, ὑποθάλλει τὴν γενικὴν κρίσιν, ὅτι τὸ πρὸς σκοπόν τινος χρησιμεῦον ἀνάγκη νὰ ἔχῃ αἰτίαν σκοπίμως ἐνεργοῦσαν διάνοιαν (I, 4, 4). "Ινας ἀποδείξῃ ἐκ δύο πολιτῶν τίς ἐστιν ὁ βελτίων, ἐρωτᾷ κατὰ πρῶτον, τίνες εἰσὶν αἱ ἴδιοτητες τοῦ ἀγαθοῦ πολίτου (IV, 6, 14). Καὶ ἐν τῇ ἀποδείξει λοιπὸν πράττει ὁ Σωκράτης, ὥσπερ ἐν τῷ σχῆματισμῷ τῶν ἐννοιῶν,

ἀφορμάτωι δῆλοι δὴ πάντοτε ἀπὸ τῶν γνωστῶν καὶ γενικῶς ὑμελογουμένων. Ή ἀπόδειξις αὐτοῦ λαμβάνει ἐπομένως κατὰ τὰς παρεχομένας αὐτῷ ἀφορμάς τὰς διαφοροτάτας τροπές. Τίθηται γενικήν τινας κρίσιν, ἣν δὲν δύναταιν' ἀρνηθῆ ὁ συνδικλεγμένης, καὶ ὑπάγει εἴτε εἰς αὐτὴν τὴν δεδομένην περίπτωσιν, ὡς τὰ ἄρτι εἰρημένα παραδείγματα δεικνύουσιν.

Δυναρετές ξένους ἴσχυρισμοὺς ἀποδεικνύοντας τὴν ἐπωτερικὴν αὐτῶν ἀντίφασιν ἢ τὸ ἀσυμβίβαστον πρὸς ἄλλας ἀναμφισβητήτους γνώμας ἢ γερουσίας. Π.χ. ὁ Κριτίς καὶ ὁ Χαρικλῆς ἀπαγγέρουσιν αὐτῷ τὸ δικλέγεσθαι. Βρωτῷ λοιπὸν αὐτοὺς ὁ Σωκράτης ἐπεθύμουν νὰ γινώσκω ἀπὸ τίνος γνώμης ἀρμόλυμενος ἀπεγνωσέτε τὸ δικλέγεσθαι, ἵνα συμμορφωθῶ πρὸς τὴν διόπνευσην ὑμῶν. Πάνταν, ἀπαγορεύετε τὸ δικλέγεσθαι διότι νομίζετε ὅτι διάλυτης ἔστιν ἢ τὸ ὄρθιὸν λέγων ἢ διότι φρονεῖτε ὅτι ὁ διάλυτος λέγει τὸ μὴ ὄρθιόν τοῦ δικλέγοντας διάλυτον λέγοντας διάλυτον, φραντζόν τοι δρείλορμεν ν' ἀπεγχώμεθα τοῦ ὄρθιον λέγειν, ἐὰν δὲ τὸν τὸ μὴ ὄρθιὸν λέγοντας, δῆλον ὅτι δρείλορμεν νὰ προσπαθῶμεν νὰ λέγομεν τὸ ὄρθιόν τοῦ.

"Οτε δὲ εἶπεν αὐτῷ ὁ Χαρικλῆς, ὅτι ἀπεγνωσέται αὐτῷ νὰ συνδικλέγηται μετὰ νεωτέρων τῶν τριάκοντα ἔτιν, ἥρατησε πάλιν αὐτὸν ὁ Σωκράτης· Καὶ ὅταν λοιπὸν θέλω ν' ἀγυράσω παρὰ νεωτέρου τριάκοντα ἔτιν, δέν μοι ἐπιτρέπεται νὰ ἐρωτήσω ὃντι πόσου πωλεῖ; ἢ ἐὰν ἐρωτῷ με νεώτερος τῶν τριάκοντα ἔτιν ποιούσκεται ὁ Χαρικλῆς ἢ ποιεῖ ἔστιν ὁ Κριτίς, ὀφείλοι νὰ μὴ ἀποκρίνομαι αὐτῷ (¹);

Τὸ μὲν ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν ὕποτέλε ἔστι, πάντως ποιοι γινώσκεις, λέγει ὁ Σωκράτης πρὸς τὸν Εὔθυνδρον· οὗτος δὲ ἀποκρίνεται, διν μηδὲ ταῦτα γινώσκω, καὶ τῶν ἀνδρεπάδων φρυλλίτερος οὐκέ τίμην. Ο Σωκράτης παρακκλεῖ αὐτὸν νὰ ἔξηγήσηται ταῦτα καὶ εἰς αὐτὸν. Ο Εύθυνδρος καταλέγει τὸ μὲν ἕγιαίρειν εἰς τὸ ἀγαθόν, τὸ δὲ τοσεῖν εἰς τὸ κακόν. Άλλος καὶ τὸ ὕγιαίνειν καὶ τὸ νυστεῖν, εἶπεν ὁ Σωκράτης, εἰσὶν ἀγαθὰ μὲν, ὅταν ἀγαθοῦ τινος αἴτια γίνονται, κακὸν δέ, ὅταν κακοῦ, ὡς π. χ. ὅταν οἱ μὲν διὸν ἰόμενοι στρατεύεις τε αἰσχροῖς καὶ νοστιμίαις βλιθερῆς καὶ ἄλλων πολλῶν τιμύτων μετασχύντες;

(¹) Σε νοφ. Ἀπομν. I, 2, 34, 36.

ἀπόλωνται, οἱ δὲ δι' ἀσθένειαν ἀπολειφθέντες σωθῶσιν. Ὁ Εὔθυ-
δημος ἀποτυχὼν ζῆτει νὰ ἀνακύψῃ πως λέγων· ή σοφίᾳ βεβαίως, φ.
Σώκρατες, ἐστὶν ἀναμφισβήτως ἀγαθόν. Ἀλλὰ πῶς, λέγει ὁ Σω-
κράτης, δὲν γινώσκεις ἀκούσας ὅτι ὁ Δαίδαλος συλληφθεὶς ὑπὸ τοῦ
βασιλέως τῆς Κρήτης Μίνωα διὰ τὴν ἑαυτοῦ σοφίαν ἡναγκάζετο νὰ
δουλεύῃ ἔκεινῳ καὶ τῇς τε πατρίδος ἄμα καὶ τῇς ἐλευθερίας ἐστε-
ρήθῃ καὶ ἐπιχειρῶν ἀποδιδράσκειν μετὰ τοῦ υἱοῦ τόντε παῖδα ἀπώ-
λητε καὶ αὐτὸς οὐκ ἡδυνήθη σωθῆσαι, ἀλλ' ἀπενεγχθεὶς εἰς τοὺς βαρ-
βάρους πάλιν ἔκει ἐδούλευεν; ('Απορ. IV, 2, 31).

Τὸν Ἰππίαν, ὅστις ἔκαυχατο ὅτι οὐδέποτε τὰ αὐτὰ λέγει,
ἀλλὰ πειρᾶται καὶνόν τι λέγειν ἀεὶ, ἐρωτᾷς ὁ Σωκράτης· Καὶ πέρι
ῶν ἐπίστασαι πειρᾶται ἀλλὰ μὲν πρότερον, ἀλλὰ δὲ νῦν νὰ λέ-
γῃς, ὡς π. χ. ἐάν τίς σε ἐρωτήσῃ πόσα καὶ ποιά εἰσι τὰ γράμ-
ματα τῆς λέξεως Σωκράτης, ἢ δὲν τὰ δις πέντε δέκα εἰσίν, δὲν
ἀποκρίνεσαι τὰ αὐτὰ νῦν, ἀπέρ καὶ πρότερον, ἀλλ' ἀλλὰ μὲν πρό-
τερον, ἀλλὰ δὲ νῦν πειρᾶσαι νὰ λέγῃς; — "Οτε δὲ πάλιν ὁ Ἰππίας
νοήσας τὴν ἀτοπίαν τοῦ ἴσχυρισμοῦ αὐτοῦ εἶπεν ὅτι περὶ τούτων
μὲν καὶ αὐτὸς ἀεὶ τὰ αὐτὰ λέγει, περὶ τοῦ δικαίου δύως ἔχει νῦν
νὰ εἴπῃ πρὸς ἀ οὐδεὶς δύναται ν' ἀντείπῃ, ὁ Σωκράτης λέγει πρὸς
αὐτόν· — «Νὴ τὴν "Ἡραν μέγα λέγεις ἀγαθὸν εὐρηκέναι, εἰ παύσον-
ται μὲν οἱ δικασταὶ δίχα ψηφιζόμενοι, παύσονται δὲ οἱ πολῖται
περὶ τῶν δικαίων ἀντιλέγοντές τε καὶ ἀντιδικοῦντες καὶ στασιάζον-
τες, παύσονται δὲ αἱ πόλεις διαφερόμεναι περὶ τῶν δικαίων καὶ πο-
λεμοῦσαι» (IV, 4, 7).

'Ο Σωκράτης στηρίζει τὰς κρίσεις, ἐξ ὧν συνάγει τὰ συμπερά-
σματα αὐτοῦ, δι' ἐπαγωγῆς, ἢ συμπεραίνει καὶ ἀμέσως κατὰ σαφῆ
τινα ἀναλογίαν

1. Δι' ἐπαγωγῆς. Ἐρωτᾷς π. χ. τὸν Εὔθυδημον, δὲν γινώσκῃ τι-
νὰς ἀνδραποδώδεις καλουμένους. Ὁ μολογήσαντος δέ, ἐρωτᾷς πάλιν
πότερον διὰ σοφίαν ἢ δι' ἀμαθίαν καλοῦνται αὗται ἀνδραποδώδεις;
Δῆλον ὅτι δι' ἀμαθίαν, ἀποκρίνεται ὁ Εὔθυδημος. — Ἄρα γε διὰ
τὴν τοῦ χαλκεύειν ἀμαθίαν τοῦ δυόματος τούτου τυγχάνουσιν;
ἐρωτᾷς ὁ Σωκράτης. Οὐχὶ βεβαίως ἀποκρίνεται ὁ Εὔθυδημος. Ἀλλ'
ἄρα γε διὰ τὴν τοῦ τεκταίνεσθαι ἀμαθίαν; Οὐδὲ διὰ ταύτην.
Ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦ σκυτεύειν; Δι' οὐδὲν ἐκ τούτων, ἀλλὰ καὶ τού-

μοντίον· διότι οἱ πλεῖστοι τῶν ἐπιστημένων τὰ τουτοῦ εἰσιν ἀνδρασποδώδεις. Τὸ διομή λοιπὸν τοῦ ἀνδρασποδώδους, ἐφατὴ συμπεριτικῶς ὁ Σωκράτης, ἐστὶ τῶν μὴ εἰδότων τὰ καλὰ καὶ ἀγαθὰ καὶ δίκαια; Μάλιστα, σπουδάνεται ὁ Κύθιος (Ἄπομν. IV, 2, 22).

2. *Δε' ἀναλογίας.* Οἱ Ἰππίκες ἴσχυροί εἰσιν ὅτι οἱ νόμοι ἢ τὸ πείθεσθαι αὐτοῖς δὲν πρέπει νὰ ὑποληφθέντων σπουδῶν πρᾶγμα, ἀφ' οὗ μαζεύτεροι πολλάκις αὐτοὶ οἱ θέμενοι ἀποδοκιμάσκοντες αὐτοὺς μεταβάλλουσιν. Οἱ Σωκράτης ἀποδεικνύει τὴν ἀτοπίαν τοῦ ἴσχυροφυοῦ τούτου τοῦ Ἰππίου δι' ἀναλογίας ἐπάγματος τόδε. Καὶ πόλεμον πολλάκις αἱ πόλεις πρὸς ὄλληλας ἀρέμεναι δὲν πιστῶνται πάλιν εἰρήνην; Καθαίως, εἶπεν ὁ Ἰππίκης. Νομίζεις λοιπόν, λέγει ὁ Σωκράτης πρὸς τὸν Ἰππίκην, ὅτι ἐκρυπτίζοντο τοὺς πειθαρέντους εἰς τοὺς νόμους διὸ τὸ ὅτι δύνανται ποτε οἱ νόμοι νὰ κατελυθῶσιν διάφοροῖν τι πράττεις ἢ ὃν τοὺς ἐν τοῖς πολέμοις εὑτακτῶντας ἔφεγες διὸ τὸν λόγον, ὅτι ἐδύνατο νὰ γένηται πόλιν εἰρήνη; ἢ καὶ ὃν ἐμέμφετο τοὺς ἐν τοῖς πολέμοις προθύμως τοῖς ἐκυτῶν πατρίσιαι βουλήσινται; (Ἄπομν. IV, 4, 14).

Δι' ἀναλογίας ὠταύτως ἀποδεικνύει ὁ Σωκράτης τὴν ὀλεθρίου διοίκησιν τῶν Τριάδων τοῦ Τριάδοντος. Οἱ νόμοι πολλοῖς μὲν τῶν πιλευτῶν καὶ οὐ τοὺς γειρίστους ἀπέκτεινον, πολλοῖς δὲ περιότερον νὰ ὑδικησιν, ὁ Σωκράτης εἶπεν ὅτι θιγματίνη μὲν αὐτῷ φάνεται, ἐάν τις γενόμενος νομεὺς ὀγέλης βοῶν καὶ τὰς βοῦς ἐλάσττους τε καὶ γείρους ποιῶν μὴ ὄμοιογῇ ὅτι ἐστὶ κακὸς βουκάλης, ὅτι δὲ θιγματέρον, ἐάν τις προστάτης πόλεως γενόμενος καὶ ποιῶν τοὺς πολίτας ἐλάσττους καὶ γείρους μὴ αἰσχύνηται μηδὲ νομῆῃ ὅτι ἐστὶ κακὸς τῆς πόλεως προστάτης (Ἄπομν. I, 2, 32).

Θεωρίαν δὲ τῆς μεθόδου ταύτης δὲν παρέδωκεν ἡμῖν ὁ Σωκράτης καὶ τὰ διάφορα τῆς ἀποδείξεως εἴδη δὲν διέκρινε. Τὸ οὐσιῶδες δ' ἐν αὐτῇ ἐστι τόδε· πάντας ὄφείλουσι νὰ μετρῶνται πρὸς τὴν ἔννοιαν αὐτῶν καὶ εἴ αὐτῆς νὰ πηγάδῃ ἡ κρίσις. Η εὑρεσίς δὲ τῶν στροφῶν, δι' ὃν τοῦτο κατορθοῦσται, ἐστὶν ἔργον τῆς ἴδιας ἐκόστου διαλεκτικῆς δεξιότητος. Λαϊπόν ὁ Ἀριστοτέλης τὰς ἐν τῷ κλάδῳ τούτῳ ἐπιστημονικὰς ὑπηρεσίας τοῦ Σωκράτους μήνον εἰς τὸν

δρισμὸν καὶ τὴν ἐπαιγωγὴν ὀνάγῃ⁽¹⁾ , ὁφείλομεν ν' ἀποδώσωμεν ἡύτῳ δίκαιον ὡς πρὸς τὰ κύρια.

Τὴν μέθοδον ταύτην ἐφήρμοσεν ὁ Σωκράτης ἐπὶ ζητήματος ποικιλωτάτης ὅλης : ἐπὶ ζητήσεις περὶ τῆς οὐσίας τῆς ἀρετῆς, περὶ τῶν καθηκόντων τοῦ ἀνθρώπου, περὶ τῆς ὑπόρξεως τοῦ θεοῦ κατὰ τὰς πρὸς τοὺς Σοφιστὰς συζητήσεις ἐπὶ συμβουλᾶς διαφορωτάτου εἶδους πρὸς φίλους καὶ γνωστούς· ἐπὶ συνομιλίας μετὰ στρατηγῶν περὶ τῶν καθηκόντων τοῦ ἀξιώματος αὐτῶν, μετὰ καλλιτεχνῶν καὶ χειροτεχνῶν περὶ τῆς τέχνης αὐτῶν καὶ μετὰ ἔταιρῶν ἔτι περὶ τοῦ ἐπιτηδεύματος αὐτῶν. Οὐδὲν ὑπῆρχεν οὔτω σμικρόν, δῆτε νὰ μὴ διεγέρῃ τὴν περιεργίαν τοῦ φιλοσόφου καὶ νὰ μὴ ἐξετασθῇ ὑπ' αὐτοῦ κατὰ βάθος καὶ μεθοδικῶς. "Ωσπερ βραδύτερον ὁ Πλάτων ἐν πᾶσιν ἀνεξαιρέτως ἀνεγνώριζε τὰς οὐσιώδεις ἐννοίας, οὕτως ἐπανῆγεν ὁ Σωκράτης πάντα ἐπὶ τὴν ἔννοιαν αὐτῶν χάριν τῆς γνώσεως μόνης καὶ ἐκεῖ ἔτι, ὅπου οὐδεμίᾳ χρησιμότητος παιδαγωγικὴ ή ἄλλη τις ἀδεικνύετο. 'Ως τὸ κύριον ὅμως ὑποχείμενον τῶν ἑαυτοῦ ἔρευνῶν ὑπελάμβανε τὸν βίον καὶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἀνθρώπου, πάντα δὲ τὰ λοιπὰ μόνον καθ' ὃσον ἀσκοῦμσιν ἐπίδρασίν τινας ἐπὶ τὴν κατάστασιν καὶ τὰ ἔργα τοῦ ἀνθρώπου. 'Η φιλοσοφία αὐτοῦ οὖσα κατὰ τὴν ἐπιστημονικὴν αὐτῆς μορφὴν διαλεκτικὴ καθίσταται ἐν τῇ ἐπὶ συγκεκριμένων προγράμματων ἐφαρμογῇ αὐτῆς 'Η θίκη.

§ 35.

ΗΘΙΚΗ.

Ηθικὴ διανόησις.—"Η ἀρετὴ γνῶσις τοῦ ἀγαθοῦ.—"Ψιστον ἀγαθὸν οὐ τελείωσις τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου.—'Ηθικαὶ σχέσεις: δ' καθ' Ἑκαστον ἀνθρωπος.- Φιλία, γάμος, ποδιτεία, ἀγάπη πρὸς τοὺς ἔχθρούς.—Φύσις.—Θεός.—"Ανθρωπος.—Τελολογία.—'Αθανασία.

'Ο Σωκράτης δὲν διελέγετο περὶ τῆς τῶν πάντων φύσεως, διὰ τοῦ πλεῖστοι τῶν ἀλλων, δὲν ἐξήταξε πῶς ἐγένετο ὁ κόσμος καὶ κατὰ ποίους ἀναγκαῖους νόμους κινοῦνται τὰ οὐράνια σώματα, ἀλλὰ καὶ

(1) Μετὰ τὰ Φυσ. Μ', 4, 10786, 17, 27.

τοὺς περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχολουμένους μαρκίντας; ἀπεδείκνυε. Ήδε, ἔλεγε, φρονοῦσιν οἱ ἄνδρες οὗτοι ὅτι ἴκανῶς ἔδη γυνώσκουσι τὸν θρόπινα καὶ ἔργονται ἐπὶ τὴν τῶν τοιούτων ἔξετασιν; Η τὸ μὲν ἀνθρώπωνα παρορῶντες, περὶ δὲ τῶν θείων ἔξετάζοντες νομίζουσιν ὅτι πράττουσι τὰ προσῆκοντα; Δὲν ὑπάρχει αὐτοῖς φανερὸν ὅτι ταῦτα ἀδύνατον γὰρ εὑρισκεῖν ἀνθρώποι, ὅτε καὶ οἱ μέγιστον ἐπὶ τοιαῦτῃ γνώσει φρονοῦτες δὲν διεξάζουσι τὰ αὐτά, ἀλλὰ διάκενται πρὸς ἀλλήλους ὄροις τοῖς μακρομένοις; Δινέτι ὡς οἱ μακρόμενοι οὗτοι καὶ οὗτοι περὶ τῶν αὐτῶν πάντες πραγματεύονται, ἀλλ' ἀλλοι ὄλλοι λέγουσιν ὡς μὲν ὅτι ἐν μόνον ἐστὶ τὸ ἄν, οἱ δὲ ὅτι ἀπειροῦνται πλήθος ὑπάρχουσιν ὅνται· καὶ οἱ μὲν ἵτην λέγουσιν τοις πάντας κινοῦνται, οἱ δὲ ὅτι κίνησις δὲν ὑπάρχει, καὶ οἱ μὲν ὅτι πάντας γίνονται καὶ ἀπόλλυνται, οἱ δὲ ὅτι οὐδὲν οὔτε νὰ γένηται οὔτε νὰ φύγῃ δύναται. Τὸ ἔξετάζειν τὰ τοιαῦτα ὑπελάμβανεν ὁ Σωκράτης πρῶτον μὲν ὑπὲρ τὴν γνωστικὴν τοῦ ἀνθρώπου δύναμιν, εἶτα δὲ καὶ ὡς ὅλως ἀνωφελῆ ἀσχολίουν. Καὶ τὴν ἀπεριπορίαν καὶ τὴν γειρατείαν ἥθελε μόνον ἐφ' ἕπου ὑπάρχουσι χρήσιμα πρὸς τὰς ακθηφερενδὰς ἀνάγκας, τὴν δὲ περαιτέρῳ αὐτῶν γνῶσιν ἐνίμιζε γρήγορο ὑπόλιτον. Τὸ ἀσχολεῖσθαι μάλιστα περὶ πράγματα, ὑπερβάντα τὴν γνωστικὴν τοῦ ἀνθρώπου ἴκανότητα, ὑπελάμβανεν ὡς ἀπειθέεις δινέτι οὕτοι θέλει ὁ ἀνθρώπος νὰ μάθῃ πράγματα, ὑπερ ὁ θεῖς ἀπέκριψεν αὐτὸν καὶ διεφύλαξεν ἔσυτῷ μόνῳ. Ἀπὸ τῆς ἔξετάζεις ἡμιπόνητος τῆς φύσεως ἦτο ὅλως ἀπεστραμμένος ὁ Σωκράτης καὶ πλανεὶ κάτιον τὴν προσοχὴν ἐπέστησεν εἰς τὴν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου πραγμάτων ἔξετασιν. Διὸ καὶ διελέγετο πάντη περὶ εὐπειθείας καὶ ἀπειθείας, περὶ καλοῦ καὶ αἰτχροῦ, περὶ δικιῶν καὶ ἀδίκων, περὶ σωρροσύνης καὶ μανίας, καὶ ἀνδρείας, καὶ δειλίας, περὶ φύλης, περὶ γάρου, περὶ πολιτείας καὶ πάντων τῶν τοιούτων.

Τὴν πρᾶξιν ἀνάγει ὁ Σωκράτης εἰς τὴν γνῶσιν. Ἄρετή ἐστι γνῶσις. (1) Σωκράτης φρονήσεις καὶ ἐπιστήμης ἡμετοί εἴμι πάντας τὰς ἀρετάς, λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, ὅσῳδ' ἡμῖν οὐμβιστεῖν εἰδέναι τε τὴν δικαιοσύνην καὶ εἶναι δίκαιον. Η τάπις τοῦ Σωκράτους ἐκ πρῶτης ἀρχῆς ἐστιν ν' ἀνορθώσῃ τὴν ἡθικὴν καὶ πατεβάλῃ βαθύτερα τὰ θεμέλια αὐτῆς διὸ τῆς γνώσεως. Ήπεισθη ἐκ τῆς ἐμπειρίας τῶν χρόνων αὐτοῦ ὅτι ἡ κακὸς παράδοσιν γρηγορεῖται, ἢτις ἐπ' αὐθεντίας καὶ

έξεως στηρίζεται, δὲν ἐδύνατο γ' ἀντισταθῆ πρὸς τὴν ἡμικήν ἀμφιβολίαν. Ἐξετάζων τοὺς ἀνθρώπους εὑρισκεν δτὶ καὶ οἱ ἐνδοξότατος τῶν χρόνων αὐτοῦ ἀντὶ ἀληθοῦς δοκοῦσαν μόνον ἀρετὴν ἐκέκτυντο. "Ινας ἔχῃ τις ἀληθῆ ἡμικήν, φείλει νὰ βιθυνίζῃ τὰς ἑαυτοῦ πρᾶξεις πρὸς αὐτὴν καὶ ἀσφαλῆ γνῶσιν ὡς πρὸς κανόνα. "Οπου λείπει γνῶσις, ἔκει οὐδεμίως ἀρετὴ ὑπάρχει διότι δῆν δρθῆς γνώσεως οὐδεμίᾳ ὁρθὴ πρᾶξις, τούγαντίον δὲ ὅπου γνῶσις, ἔκει ἀφ' ἑαυτῆς προκύπτει καὶ ὁρθὴ πρᾶξις. "Ανευ μὲν ὁρθῆς γνώσεως οὐδεμίᾳ ὁρθὴ πρᾶξις, διότι οὐδεμίᾳ ἐνέργεια καὶ οὐδεμίᾳ κτῆσις ἀποβαίνουσιν ἡμῖν τοιεῖ ὥφελαικα, δὲν μὴ διευθύνονται πρὸς τὸ ὁρθὸν τέλος ὑπὸ τῆς φρονήσεως." Οπου δὲ γνῶσις, ἔκει καὶ ὁρθὴ πρᾶξις, διότι ἔκαστος πράττει τοῦτο μόνον, περὶ οὖ ἐστι πεπεισμένος, δτὶ τοῦτο ἐστιν αὐτῷ ἀγαθὸν καὶ ὥφελημον : «οὐδεὶς ἔκατη πονηρός». Διότι τὸ εἶναί τινα ἔκουσίως πονηρὸν οὐδὲν ἄλλο σημαίνει ἢ τὸ ποιεῖν ἔκαστον ἔκουσίως δυστυχῆ. Ή γνῶσις ἄρα ἐστιν ἀείποτε τὸ κράτιστον. Οὐδὲν φρονήσεως ἴσχυρότερον· διότι ὑπὸ οὐδενὸς δύναται ὁ φρόνιμος νὰ κρατηθῇ, ώστε νὰ πράττῃ ἄλλα τινὰ ἢ ἡ δὲν ἡ γνῶσις κελεύῃ. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ ἀνδρεία, ἣτις φάνεται καταστοχαζομένη ἀπωτάτῳ τῆς γνώσεως, ἐστι τι διδακτόν, καὶ αὐτὴ ἐστι γνῶσις καὶ ἐπιστήμη· διότι οἱ ἐπιστήμονες τῶν μὴ ἐπιστημόνων θαρραλείωτεροί εἰσιν. Οἱ μὲν ἐπιστάμενοι τοῖς δεινοῖς τε καὶ ἐπικινδύνοις καλῶς χρῆσθαι ἀνδρεῖοί εἰσιν, οἱ δὲ δικυρτάνοντες τούτου δειλοί. Ή σοφία ἄρα τῶν δεινῶν καὶ μὴ δειγμὸν ἀνδρείας ἐστίν.

Καὶ καθόλου ἡ ἀρετὴ ἐστι γνῶσις καὶ μόνον κατὰ τὸ ὑποκείμενον τῆς γνώσεως ταύτης διαφέρουσιν ἀπ' ἄλλήλων αἱ ἀρεταί· π. χ. εὐσεβῆς ἐστιν ὁ τὰ περὶ τοὺς θεοὺς νόμιμα εἰδὼς δίκαιος ὁ εἰδὼς τὰ περὶ τοὺς ἀνθρώπους νόμιμα, ἀνδρεία ἐστὶν ἡ τῶν δεινῶν καὶ θαρραλέων ἐπιστήμη· σοφὸς καὶ σωφρων ὁ γινώσκων νὰ μεταχειρίζηται τὰς καλὰς καὶ ἀγαθὰς καὶ νὰ ἀποφεύγῃ τὰ αἰσχρά. Αἱ ἀρεταὶ ἄρα πᾶσαι εἰσὶ φρονήσεις, ἐπιστήμαι. Σφάλλεται ἄρα ἡ κοινὴ δόξα ἀποδεχομένη πολλὰς καὶ διαφόρους ἀρετάς, ἡ ἀρετὴ κατ' ἀληθειαν μία μόνη ἐστί. Καὶ ἡ διαφορὰ τῶν προσώπων καὶ τῶν ἡλικιῶν καὶ τῶν γενῶν κατ' οὐδὲν μεταβάλλει τὸ πρᾶγμα, διότι ἀπάντων τούτων τὰς πρᾶξεις ποιεῖ ἐναρέτους ἐν καὶ τὸ αὐτό, καὶ παρ' ὅπασι τοῖς

ἀνθρώποις ἡ αὐτὴ κατ' οὐσίαν πρὸς τὴν ἀρετὴν κλίπις ὑπάρχει.
 Ἀπαιτεῖται κυρίως πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς κλίπεως ταύτης μόρφωσις διὰ
 διδασκαλίας. Διέτι εἰ καὶ τῷ ὅντι πρὸς ἐκάστην ἐνέργειαν ὁ μὲν
 κρείττονας ὁ δὲ χείρους δῶρος μετ' ἔχυτος φέρει, ὥμως πάντες χρή-
 ζουσιν ἀσκήσεως καὶ παιδεύσεως καὶ μάλιστα οἱ εὐφυέστατοι χρή-
 ζουσιν αὐτῆς όπέρ τοὺς ὄλλους, ἵνα μὴ εἰς ὀλευθέριας πλάνης περιπέ-
 σωσιν. Άλλος οὐδὲν ὅλλο μετ' οὐ παύδιν πρὸς τὴν ἀληθινὴν γνῶσιν
 ὑπάρχει τῆς νομικομένης καὶ φυτικοτερής γνώσεως, οὐδὲν ἐπιμένως;
 πρὸς τὴν ἡθικὴν ἀναγκαιότερον τῆς αὐτογνωσίας, ἢτις διαλύει τὸ
 κενὸν φάσμα τῆς δοκούστης γνώσεως καὶ επικρίνει τῷ ἀνθρώπῳ
 τὰς ἐλλείψεις καὶ ἀνάγκας αὐτοῦ. Ήπειδὴ μετὰ τῆς γνώσεως ὑπάρ-
 χει δεδομένη καὶ ἡ ὄρθη πρᾶξις, μετὰ δὲ τῆς ἀγνοίας ἡ ἐπρκλιμένη,
 ἔπειται ἔτι ὁ ἔκυτὸν γινόσκων οὐκ πράττει ἀναγκαργήτως τὸ ἔκυτῷ
 ὠφέλιμον, ὁ δὲ ἀγνοῶν ἔκυτὸν οὐκ πράττει τὸ ἔκυτὸν βλάπτων (¹).
 Μόνος ὁ εἰδὼς δύναται νὰ πράξῃ τι λόγου θέσιν, μάνις κύτος ἔστι
 γρήσμας καὶ τίμιος: απὸ λαφυροῦ λαμπάρης θατιν. Η γνῶσις ἐνὶ λόγῳ
 ἔστιν ἡ ῥίζα πάσης ἡθικῆς πρᾶξεως, ἡ δὲ ἀγνοίας ἡ κτείν πάσης
 ὀρκοτίας. Καὶ ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ πράξῃ τις ἐν γνώσει ἀδικίην τι,
 οὐκ ἦτο τοῦτο κατὰ τὸν Σωκράτην πολλῷ πειραμάτερν ἡ ἂν ἐπρκτ-
 τε τὸ ἀδικον δι' ἀγνοίαν, διότι ἡ μὲν ἐξ ἀγνοίας πράττουν στερεῖται
 τοῦ πρωτίστου ὄρου πρὸς τὸ ὄρθιον πράττειν, ἀμαρτεῖ δῆλον ἔτι τῆς
 ἡθικῆς διαθέσεως, τῆς γνώσεως, ὁ δὲ ἐπιγγίνεται πράττουν κέκτη-
 ται τὸν ὄρον τοῦτον καὶ παροιδιῶς μάνιον δύναται νὰ φυγῇ πρὸς αὐ-
 τὸν ἄπιστος.

Η ἀρετὴ γνῶσις, ὅλλα ποῖον τὸ περιεχόμενον τῆς γνώσεως;
 τίνος πράγματος γνῶσις ἔστιν ἡ ἀρετὴ: Τοῦ ἀγαθοῦ ἀποκρίνεται ὁ
 Σωκράτης. Ενάρετος, δίκαιος, ἀνδρεῖος κτλ. ἔστιν ὁ γινόσκων τι
 ἔστιν ἀγαθὸν καὶ δίκαιον κτλ. Άλλος καὶ ὁ ὄρισμὸς οὗτος ἔστιν ὀσαύτως
 γενικὸς καὶ τυπικὸς ὡς ὁ πρότερος. Η ἐνάρετον ποιοῦσα γνῶσις ἔστι
 τοῦ ἀγαθοῦ γνῶσις, ἀλλὰ τι ἔστιν ἀγαθὸν; Ήρθε τὴν ἐρώτησίν τού-
 την ὁ Σωκράτης φάνεται ὀποκρινόμενος, ἔτι ἀγαθὸν ἔστι τὸ ὠφέ-
 λιμον, κακὸν δὲ τὸ βλακερόν. Οὕτω π. χ. τὴν ἔννοιαν τοῦ δικαίου
 ἐρμηνεύει διὰ τῆς τοῦ νομίμου. Αρίστη, λέγει, πρὸς τὸν Θεὸν λα-

(¹) Σε νοφ. Ἀπομν. III, 6. IV, 2. IV, 2, 24.

πρείς ἔστιν ἡ κατὰ τοὺς νόμους τῆς πόλεως προσφερομένη. Καὶ αὐτὸς δὲν θέλει νὰ ἔχφύγῃ τὴν ἀδικον τῶν δικαιοτῶν ἀπόφεσιν, ἵνα μὴ παραβῇ τοὺς νόμους τῆς πόλεως. 'Αλλ' ἡ αὐθεντία τοῦ καθεστῶτος δὲν δύναται νὰ θεραπεύσῃ τὸ ἥθικὸν αὐτοῦ ἰδεῶδες. 'Οφείλομεν νὰ ὑπακούωμεν τοῖς νόμοις τῆς πόλεως· ἀλλὰ διατί; 'Οφείλομεν πρὸς τούτοις νὰ σεβώμεθα καὶ τοὺς ἀγράφους τῶν θεῶν νόμους ἀλλὰ πόθεν οὐαγγελισκονται τῶν θεῶν οἱ νόμοι; 'Ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἡμετέρων πράξεων φαίνεται ἀποκρινόμενος ὁ Σωκράτης. Πρὸς τὸν Ἀρίστιππον λέγει διαρρήδην ὅτι δὲν δύναται νὰ νοήσῃ ἀγαθόν, ὅπερ οὐδενὸς ἀγαθόν ἔστι· καὶ πρὸς τὸν Εὐθύδημον ὅτι ἀγαθόν ἔστι τὸ ὡφέλιμον, ἀλλ' ὡφέλιμόν ἔστι τὸ ἀγαθόν ἐκείνῳ, «ὅταν δὲν ὡφέλιμον ἦ»· καὶ τὸ χρήσιμον καλόν ἔστι πρὸς ὃ δὲν ἔχει χρήσιμον (¹). Τὴν ὡφέλειαν δέρχ καὶ τὴν βλάβην φαίνεται θεωρῶν ὁ Σωκράτης μέτρον τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Συνῳδὲ τούτοις στηρίζει καὶ τὸ ἥθικὸν παραγγέλματα ἐν τοῖς παρὰ Ξενοφῶντι διασκόρπιοις αὐτοῦ σχεδὸν πάντοτε ἐπὶ τοῦ ὡφελίμου. 'Οφείλομεν, λέγει, νὰ ἀσκῶμεν τὴν ἐγκράτεικη, διότι ὁ ἐγκρατής ζῆται εὐχρεστότερον τοῦ ἀκριτοῦς ('Ἀπομν. I, 5, 6. II, 1, 1 κ. ἐφ. IV, 5.. 3). 'Οφείλομεν νὰ σκληραγγώμεν τὸ σῶμα, διότι ὁ ἐσκληραγγημένον ἔχων σῶμα καὶ δυγιεστερός ἔστι καὶ εὔκολότερον δύναται κινδύνους· ν' ἀποκρινόσῃ, δόξαν καὶ τιμὴν νὰ κτήσηται (αὐτ. III, 12. II, 1. 18 κ. ἐφ. I, 6). 'Οφείλομεν νὰ μὴ ὡμεν ἀλαζόνες, διότι ἡ ἀλαζόνεια κακοδοξίαν καὶ καταισχύνην συνεπάγεται (αὐτ. I, 7). 'Οφείλομεν νὰ ἀγαπῶμεν τοὺς ἀδελφούς, διότι ἀγάπην ἔστι νὰ μεταχειρίζωμεθα ἐπὶ βλάβῃ διτι πρὸς ὡφέλειαν ἡμῶν ἐδόθη (αὐτ. II, 3, 19). 'Οφείλομεν νὰ ἐπιζητῶμεν ἀγαθούς φίλους, διότι πιστὸς φίλος ἔστι κτῆσις ὡφελιμωτάτη (II, 4, 5 κ. ἐφ. II, 6, 4 κ. ἐφ. καφ. 10). 'Οφείλομεν νὰ μὴ ἀπεγώμεθα τῶν δημοσίων πραγμάτων, διότι ἡ τῆς δῆλης πολιτείας εὐημερία ὑπάρχει ὡφέλιμος καὶ ἐνὶ ἐκάστῳ πολίτῃ (III, 7, 9. II, 1, 14). 'Οφείλομεν νὰ πειθώμεθα τοῖς νόμοις, διότι τοῦτο καὶ ἡμῖν καὶ τῇ πόλει

(¹) Εενοφ. 'Ἀπομν. III, 8, 1—7. IV, 6, 8 κ. ἐφ. Πρβλ. καὶ IV, 1, 5. 5, 6. Συμπ. 5, 3 κ. ἐφ. ΙΙλ ἀ τ. Πρωτ. 333Δ κ. ἐφ. 359C. κ. ἐφ., ἐνθα ὁ Σωκράτης λέγει τῷ Πρωταγόρᾳ «ταῦτα ἔστιν ἀγαθὰ ἢ ἔστιν ὡφελῖμα τοῖς ἀνθρώποις».

συμφέρει. 'Οφείλομεν ν' ἀπεχώρεις τῆς ἀδικίας, διότι η ἀδικία πάντοτε καταλήγει εἰς τιμωρίαν τοῦ ἀδικοῦντος (IV, 4, 16 κ. ἐφ. 20 κ. ἐφ. III, 9. 12. κ. ἐφ.). 'Οφείλομεν νὰ ζῶμεν ἐναρέτως, διότι η ἀρετὴ καὶ πάρε θεῶν καὶ παρ' ἀνθρώπων μεγάλας ὠφελείας προσπορίζει (II, 1, 27. I, 4, 18. IV, 3. 17). 'Οφείλομεν νὰ σεβώμεθα τοὺς θεούς καὶ νὰ ὑποταπώμεθα τοῖς νόμοις αὐτῶν, διότι οἱ θεοὶ καὶ νὰ ὠφελήσωσι τὰ μέγιστα καὶ νὰ κολάσωσιν ἡμᾶς δύνανται (IV, 3. 17. 4, 21). '(1) Σωκράτης ἔρχε τὸ ἀγαθὸν ἀνῆγεν εἰς τὸ ὠφέλειρον, τὸ ἡθικὸν ἐπομένως καθίκανται ἐπεγγένεταιν ἐπὶ τῆς ὠφελείας· ἀλλὰ δὲν ἔστη ἐν τῇ ἔξωτερῃ ταύτῃ θερελιώσει τῶν ἡθικῶν καθίκαντων, ἀλλὰ προσχώρησεν ὑψηλότερον καὶ ἔλικε τὰ θερέλια τῆς ἡθικῆς βαθύτεροι καὶ στερεότεροι. Σκοπὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔστι, λέγει, η τελείωσις τῆς ἔκυτοῦ φύτεως. 'Αλλὰ τὸ μέγιστον καὶ τυμιότατον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, τὸ τῆς θεῖς οὐτίκης μετέχον, ἔστιν η ψυχὴ αὐτοῦ, αὕτη δ' ἔστιν η ἔδρα τῆς φρονήσεως. '(2) ἀνθρωπὸς ἔρχε οὐδέν' ἀλλον σκοπὸν ὑψηλότερον δύναται νὰ ἔχῃ ἐπὶ τῆς γῆς η τὸ ἐπικελεῖσθαι καὶ φροντίζειν περὶ τοῦ τυμιότατον καὶ ὑψίστου τούτου ἀγαθοῦ, τῆς ψυχῆς, τὸ ἀνκυπτίσσειν παντὶ τρόπῳ καὶ τελειοῦν τὴν φρόνησιν αὐτοῦ.

'Η ἀρετὴ ἐπομένως διὸ τοῦτο ὑπάρχει ἀγαθὴ καὶ καλὴ καὶ ὠφέλιμος, διότι προάγει τὸν δικαιοητικὸν τοῦ ἀνθρώπου βίον· η κακία διὸ τοῦτο ἔστιν αἰσχρὸς καὶ ἐπιβλαβής, διότι λαθάται καὶ καταλυμαίνεται τὴν φρόνησιν τοῦ ἀνθρώπου. Ηέποιθεν οἱ Σωκράτης θει τοσούτῳ βέλτιον ζῆται, οὐσι πλέον ἐργάζεται πρὸς τὴν ίδιαν καὶ τὴν τῶν φίλων τελείωσιν, καὶ τοσούτῳ ἥδιον, οὐσι πολλοὺς αἰσθάνεται δτι γίνεται βελτίων. '(3)σω τις πολλοὺς περιοδέει τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ καὶ ὀλιγωτέρων δεῖται, τοσούτῳ πολλοὺς προσεγγίζει πρὸς τὸ θεῖον, ὅπερ ἔστιν ὅλως ἀνενδεές. 'Η μὲν ἀρετὴ ἔστιν ὄγειρ τῆς ψυχῆς, η δὲ κακία νόσος αὐτῆς.

Διὸ τῶν προτάσσεων τούτων καταβάλλει βαθέα καὶ σταθερὰ τὰ θερέλια τῆς ἡθικῆς οἱ Σωκράτης καὶ καθίσταται οἱ ἴδρυται τῆς ἡθικῆς φιλοσοφίας. Τὰς δ' ἐννοίας ταύτας οἱ Σωκράτης διεκπιποτε διὸ πολλῶν τρόπων καὶ διαφόρων στροφῶν. Διὸ μὲν τῆς διεκπισθῆταις γίνεται, λέγει, βελτίων η ψυχή, διὸ δὲ τῆς ἀδικίας ἀπίλλαται (II λ ἀ τ. Κρίτ. 47Δ), ἐπομένως δεὶ καὶ ἀναγκαῖος η μὲν ἀδικία βλάπτει τὸν

ἀδικοῦντα, ἡ δὲ δικαιοσύνη ὡφελεῖ τὸν ἔχοντα τὴν ἀρετὴν ταύτην.
 "Απολογούμενος δὲ πρὸς τοὺς δικαιοτάτους αὐτοῦ, ἔλεγεν, ὃν ὁ θάνατός
 ἐστι κακόν, δὲν γινώσκω, δτὶ δ' ὅμως τὸ ἀδίκειν ἐστι κακὸν καὶ
 αἰσχρόν, τοῦτο συφῶς εἶδα. Τὴν κακίαν ἀρετὴν δὲ τὴν ἀρετὴν, τὴν τῇ
 ψυχῇ ὑγίειαν παρεγγόμενην. "Οθεν ὁ Σωκράτης σκοπὸν τοῦ ἔκυτοῦ
 βίου ὑπελάμβανε τὸ πείθειν τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ νὰ φροντίζωσι
 μηλλον πέρι τῆς βελτιόσεως τῆς ψυχῆς αὐτῶν ἢ περὶ χρυσίου καὶ
 γρηγορῶν καὶ δόξης καὶ τιμῆς. Ἐπειδὴ δὲ ἡ διανοητικὴ τελειότης
 εξαρτάται ἐκ τῆς γνώσεως, κρίνει τὴν σοφίαν ὡς τὸ μέγιστον ἀγα-
 θόν. Τὴν μάθητιν συνίστησιν ὁ Σωκράτης οὐ μόνον διὰ τὴν ἐξ αὐ-
 τῆς ἀφέλειαν ἀλλὰ καὶ διότι παρέχει μεγίστας ἡδονάς, οἱ δὲ ταῖς
 τοῦ σώματος ἡδοναῖς δουλεύοντες στεροῦνται τῆς ὑψίστης καὶ ἀκρι-
 βεστάτης καὶ διαρκεστάτης ἡδονῆς. Συστηματικῶς τὴν ἡθικὴν ὁ Σω-
 κράτης δὲν ἐπραγματεύθη, ἀλλ' ἀνέπτυσσε τὰς ἡθικὰς αὐτοῦ γνώ-
 μας κατὰ τὰς διδομένας αὐτῷ ἀφορμάς. Ὁ Σωκράτης ἔλαβε κυρίως
 πρὸ ὑφίσλημῶν τὰς ὑποθέσεις, περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος παρίστα-
 ται μετ' ἴδιαιτέρας ἀγάπης ἀσχολούμενος. Ἐν ταύταις πλὴν τῆς
 γενικῆς ἀπαιτήσεως τῆς ἡθικῆς γνώσεως καὶ τῆς αὐτογνωσίας ἐξαί-
 ρονται κυρίως τρία τινά, α) ἡ διὰ τοῦ περιορισμοῦ τῶν ἀναγκῶν καὶ
 τῶν ἐπιθυμιῶν ἀνεξαρτησία τοῦ καθ' ἔκποτον ἀνθρώπου, β) ὁ ἐξευ-
 γενισμὸς τοῦ κοινωνικοῦ βίου διὰ τῆς φιλίας, γ) ἡ προσγωγὴ τοῦ κοι-
 νωνικοῦ βίου διὰ καλῶς ὠργανωμένης πόλιτείας. Τούτοις προστίθεται
 ἔτι τὸ ζήτημα, εἰ ὁ Σωκράτης ἀπαιτήσας ἀγάπην καὶ πρὸς τοὺς
 ἔχθρούς ὑπερέβη τὴν Ἑλληνικὴν ἡθικὴν καὶ ἐν ποίῳ βαθμῷ ἐπράξε-
 τοῦτο.

a) Ὁ καθ' ἕκαστον ἄνθρωπος.

Ὁ Σωκράτης οὐ μόνον αὐτὸς ἵτο παράδειγμα σκληραγωγίας
 καὶ ἐγκρατείας, ἀλλὰ προσεπόθει νὰ ἐμφυτεύσῃ καὶ τοῖς φίλοις αὐ-
 τοῦ τὰς ἀρετὰς ταύτας. Ἐν τοῖς Σωκρατικοῖς διαλόγοις τοῦ Ξενο-
 φῶντος οὐδὲν ἀλλο συχνότερον τούτων ἐπαναλαμβάνεται, τὴν δ' ἐγ-
 κράτειαν ὄνομάζει διαρρήμην ὁ Σωκράτης ἀρετῆς κορυφᾶ. Ἡ κυριω-
 τάτη ἀρχὴ τοῦ Σωκράτους ἐστιν αὐτὴ ἔχειν, ἥτις μετὰ ταῦτα με-

γίστην ἔλιθε σημασίαν ἐν τῇ Κομικῇ καὶ Στοιχῇ σγολῇ, ὅτι δῆλος ἡ ὁ ἀνθρωπος μόνον διὸ τοῦ περιφριποῦ τῶν ἀναγκῶν καὶ τῆς ἀσκήσεως τῶν δυνάμεων αὐτοῦ καθίσταται κύριος ἐκυτοῖ, γίνεται δὲ τούναντίον δοῦλος, ἐὰν δουλεύῃ ταῖς σωρκτικαῖς ἡδοναῖς καὶ ἀπολαύσεσιν. Ἀποτετεῖ ὥπως θύεταις ἀδικτάρχος δικτελῶν ὅπερ σκοκικῶν ἡδονῶν καὶ ἐπιθυμιῶν ἀφοσιῶται μετὰ πλήρους ἐλευθερίας εἰς τὴν ἕρευνην τῆς ἀληθείας. Ἐπειδὴ δὲ οὐδεμίαν ἀπονέμει σημασίαν τοῖς ἔκτος ἡμῖν ἀγνοοῖς, τὴν δὲ εὐδαιμονίαν ἀποκλειστικῶς μετὰ τῆς διανοητικῆς καταστάσεως τοῦ ἀνθρώπου συνδεδεμένην ὑπολαμβάνει, διὸ τοῦτο ἐπιτακτικοτέρον φίσθιάνται τὴν ἀνάγκην ν' ἀποδεῖξῃ ἀληθευούσταις τὰς ἀρχὰς ταύτας καθιστᾶς ἀκούσατον ἀπὸ τοῦ ἔξωτερου κόσμου. Ἀλλαχ ἔλετήρες, μεγάλην ἴστην ἐν τῇ μετὰ ταῦτα ἡμικῇ λαβόντες, εἰσὶ πάντη ζέντι τοῖς Σωκράτοις. Ήρίσταις τὰς σωρκτικὰς ἀπολαύστεις οὐ μόνον δέν διάκειται ἀποκτιζόντες, ἀλλὰ καὶ καθίσλου ἥττον αὐστηρῶς η̄ θεον οὐκ ἀνεμένομεν. Λάτις μὲν δέν ἔχει ἀνάγκην τῆς σωρκτικῆς ἡδονῆς, δέν ἀποφεύγει ἡρως αὐτήν. Ἡ ἐγκράτεια τοῦ Σωκράτους ἔγκειται κυρίως ἐν τούτῳ, ὅτι ἐν μέσῳ τῶν ἡδονῶν εὑρισκόμενος μένει κύριος ἐκυτοῖ δικτελῶν ἀθέλοτον τὴν δικύγειαν τοῦ νοῦ αὐτοῦ. Παραγόντας ἐμφράζεται οὐ χροκτήρ οὗτος τῆς Σωρκτικῆς ἐγκράτειας, ἐν ταῖς περὶ χρηματισίων ἐκφράσεσιν αὐτοῦ. Διότι, εἰ καὶ ἡ διεγογρή κύριον ἥτιν λίκη παραδειγματικὴ ὡς πρὸς τὰς σωρκτικὰς ἡδονάς, κατ' ὑγιὴν ἡρως δέν ἀποκρούει τὴν ἔκτος τοῦ συζυγικοῦ βίου ἀνάπονων τῆς γενετικῆς ἡρμῆς, ἀπαιτεῖ δὲ μόνον νὸς μὴ ὑπερβάνη κύρη τὴν μέτρην τῆς σωρκτικῆς ἀνάγκης καὶ παρέχει διπούδις πρᾶς ὑψηλοτέρων ταπεινῶν. Ἡ πρυτανεύουσα ἔννοια τῆς ἡμικῆς αὐτοῦ ἔστιν η̄ φυγικὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐλευθερία μᾶλλον η̄ η̄ ἡμικὴ ὄγκοτη.

6) Φιλία.

Φιλίας ἀξία.—Θερετικοί.—Ἀληθίας φιλία.—Ἀληθίας δρωτες.—Γάμος.

Πάντων χρημάτων κράτιστῶν ἔστι φίλιας σαφῆς καὶ ἀγαθῆς. Ὡς Σωκράτης φέγει τοὺς πάση σπουδῆς καταγγωμένους, τοὺς οἰκίας καὶ οἰγρούς καὶ ἀνδράποδας καὶ βοσκήματας καὶ σκέπη κτίσται, ἀμελεῖ-